

Kijowski, Jerzy

90-lecie dr. Henryka Maćkowiaka

Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego 26, 345-348

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

90-LECIE DR. HENRYKA MAĆKOWIAKA

Ostrołęka i region miały wielu dziejopisów, poczynając od XVI wieku i takich autorów jak Jędrzej Święcicki i Krzysztof Niszczycycki czy też XVII-wieczny Łukasz Kościeszka-Zaluski. Szczególny „wysyp” nastąpił w XIX wieku za sprawą m.in. Wincentego Hipolita Gawareckiego, Kazimierza Władysława Wóycickiego, Aleksandra Połujańskiego, Oskara Henryka Kolberga, Adama Zakrzewskiego, Wiktora Czajewskiego, Karola Potkańskiego, Zygmunta Glogera i Ludwika Krzywickiego. Wiek XX przyniósł badania i prace „największego z Kurpiów” – Adama Chętnika oraz Franciszka Piaścika, Anny Kutrzeby-Pojnarowej i Zofii Niedziałkowskiej. Do tego szacownego gremium badaczy i popularyzatorów naszego regionu zaliczyć należy doktora Henryka Maćkowiaka.

Jego dorobek naukowy jest niezwykle bogaty, chociaż nie wszystkim w pełni znany. Warto więc go przypomnieć szczególnie z tego względu, iż w b.r. rozpoczął 90. rok swego życia. Pochodzi z Podlasia, tam przyszedł na świat 1 października 1923 r., w nadbużańskiej wsi Góry, gmina Karczew, pow. siedlecki, w rodzinie chłopskiej. W czasie wojny i okupacji był związany z podziemiem niepodległościowym jako żołnierz Armii Krajowej. Po ukończeniu Szkoły Powszechnej w Drażniewie w 1938 r. następnie uczył się w gimnazjum w Drohiczynie, Liceum Ogólnokształcącym w Szklarskiej Porębie i Liceum Pedagogicznym w Siedlcach. Studia historyczne ukończył na Uniwersytecie Warszawskim, tam też obronił w 1983 r. tytuł doktora nauk humanistycznych w dziedzinie historii. Promotorem jego dysertacji doktorskiej *Geneza i rozwój szkolnictwa na Kurpiach w latach 1905–1939*, która powstała na seminarium doktoranckim przy Łomżyńskim Towarzystwie Naukowym im. Wagów, był prof. Julian Łukasiewicz.

Praca zarobkowa H. Maćkowiaka związana była w zasadzie tylko ze szkolnictwem. Początek jej miał miejsce w Szkole Podstawowej w Małozewie, gdzie uczył dzieci z powstania warszawskiego (1950–1951), potem również w Szkole Podstawowej w Wólce Okrąglik w latach 1952–1963 (nauczyciel i kierownik). Od 1963 r. zamieszkał w Ostrołęce-Wojciechowicach, gdzie też mieszka do dnia dzisiejszego. Na długi czas, bo prawie 30 lat, związał się z Zespołem Szkół Zawodowych Nr 2 w Ostrołęce, gdzie uczył, przede wszystkim historii, i kilkanaście lat był zastępcą dyrektora. Mimo przejścia na emeryturę nadal pracował zawodowo jako nauczyciel i dyrektor Społecznego Liceum Ogólnokształcącego Katolickiego Stowarzyszenia „Pokój i Dobro”, powszechnie uznawanego, za czasów jego dyrekcji, za najlepszą tego typu placówkę w mieście i regionie. I jeszcze jego ostatnie zawodowe dokonania to praca w II Społecznym Liceum Ogólnokształcącym im. Toniego Halika w Ostrołęce, którą ukończył w wieku 80 lat, mając za sobą ponad pół wieku nieprzerwanego nauczania.

Całe swoje życie angażował się czynnie w różnorodną działalność społeczną. Już w czasie okupacji był w konspiracji AK-owskiej, potem długie lata związane z

Związkiem Nauczycielstwa Polskiego, pełniąc funkcję przewodniczącego Rady Zakładowej, a następnie przewodniczącego Komisji Historycznej. Szczególnie bliskie jego sercu było harcerstwo. Jako harcerz, potem instruktor Związku Harcerstwa Polskiego, organizował wiele zbiórek, rajdów, ognisk, wieczornic i innych imprez. Po transformacji ekonomiczno-społecznej przełomu lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych był współzałożycielem Stowarzyszenia „Pokój i Dobro” i „Civitas Christiana”, lecz szczególnie zasłużył się w reaktywowaniu w Ostrołęce historii i tradycji ułańskich. Współorganizował Koło 5 Pułku Ułanów Zasławskich, będąc jego pierwszym prezesem, z jego też inicjatywy Zespół Szkół Zawodowych Nr 2 w Ostrołęce-Wojciechowicach otrzymał imię tej jednostki, wybudowany został pomnik i wydana monografia pułku.

Od wielu lat czynnie uczestniczył w życiu naukowym Ostrołęki i Kurpiowszczyzny. Był współorganizatorem Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego i jego pierwszym sekretarzem, potem zaś członkiem jego różnych ciał statutowych. Inspirował i organizował wiele spotkań, konferencji i sympozjów oraz współuczestniczył w wydawnictwach naukowych. Występował z referatami naukowymi i komunikatami, zabierał głos w dyskusji. Zorganizował także w Ostrołęce Oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego, któremu dwie kadencje prezesował. Od niemal 40 lat jest członkiem Łomżyńskiego Towarzystwa Naukowego im. Wagów.

Dorobek naukowy doktora Henryka Maćkowiaka jest znaczny, z tym że koncentruje się w zasadzie w dwóch płaszczyznach. Pierwsza to dzieje szeroko rozumianej oświaty (szkoły, nauczyciele, nauczycielskie organizacje związkowe), a druga – walka o niepodległość Polaków w XX wieku (historia i tradycja). Do pierwszej kategorii zaliczyć należy takie opracowane i wydane publikacje jak: *Szkolnictwo ostrołęckie w 40-leciu PRL na tle stanu przedwojennego* (1985), *Działalność związkowa i oświatowa nauczycieli Kurpiowszczyzny w latach 1918–1939* (1985), *Szkolnictwo na Kurpiach 1905–1939* (1990), *25 lat ZSZ Nr 2 w Ostrołęce* (brak roku wydania), *Losy nauczycielstwa i oświaty w latach okupacji (1939–1945) na ziemiach województwa ostrołęckiego* (1997), *Obraz szkolnictwa w województwie ostrołęckim (1975–1998) na tle stanu w II Rzeczypospolitej* (2000). Do drugiej grupy prac należą: *5 Pułk Ułanów Zasławskich. Zarys dziejów* (wspólnie z Jerzym Dziewirskim i Jerzym Kijowskim), *Historia i tradycje 5 Pułku, Polskie państwo podziemne i operacja „Burza” w ostrołęckim obwodzie AK oraz powiat ostrołęcki w pierwszych latach powojennych* (wspólnie z Jerzym Kijowskim) i *Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej. Obwód i okręg Ostrołęka* (1990–2010).

Wszystkie publikacje historyczne H. Maćkowiaka uzyskały wysokie oceny specjalistów. Oto fragmenty niektórych z nich: „Praca doktora Henryka Maćkowiaka, nieustrudzonego badacza dziejów oświaty i nauczycielstwa w regionie, działacza oświatowego i związkowego, jest pierwszą udaną próbą przedstawienia losów szkolnictwa i pedagogów ostrołęckich w latach 1939–1945. (...) Wartość pracy dr. H. Maćkowiaka podnosi fakt wykorzystania przez autora najnowszych wyników opublikowanych w pracach naukowych, dociekań badaczy regionalnych, a przede wszystkim nieznanych dotychczas dokumentów szkolnych oraz relacji i wspomnień samych uczestników podziemnego frontu oświatowego. Autor dotarł też do materiałów zdeponowanych w ogniwach Związku Nauczycielstwa Polskiego i sam zgromadził szereg źródeł, w tym liczne publikowane w pracy fotografie – chroniąc w ten sposób od zapomnienia wiele osób i faktów. Baza materiałów źródłowych i wiedza pozaźródłowa spożytkowana w pracy H. Maćkowiaka pozwoliły wypełnić istniejącą lukę w publikacjach dotyczą-

cych okupacyjnych losów oświaty i nauczycielstwa na obszarze dzisiejszego województwa ostrołęckiego w okresie okupacji” (dr Bolesław Grześ – prezes Zarządu Głównego ZNP, słowo wstępne do pracy pt. *Losy nauczycieli i oświaty w latach okupacji na ziemiach województwa ostrołęckiego*). Kolejna opinia: „Ze szczególną uwagą i zainteresowaniem przeczytałem kolejną publikację dr. Henryka Maćkowiaka pt. *Obraz szkolnictwa w województwie ostrołęckim (1975–1998) na tle stanu w II Rzeczypospolitej*. Za bardzo trafny i społecznie pożądany traktuję pomysł ukazania dziejów oświaty w regionie obejmującym byłe województwo ostrołęckie. Z wielką starannością i badawczą dociekliwością przedstawione zostały fakty i wydarzenia z życia szkół, nowych uczelni wyższych, placówek oświatowo-wychowawczych i instytucji zarządzających szkolnictwem. Utrwalony na kartach tej książki obraz «ostrołęckiego» szkolnictwa stanowi ważny wkład autora w przekazanie hołdu złożonego tysiącom nauczycieli i działaczy oświatowych za ich pracę twórczą i zaangażowanie w szerzeniu wiedzy wśród dzieci i młodzieży na tym terenie w XX wieku” (Bronisław Baclawski – kierownik Oddziału Zarządu Głównego ZNP w Ostrołęce, wprowadzenie do publikacji *Obraz szkolnictwa w województwie ostrołęckim (1975–1998) na tle stanu w II Rzeczypospolitej*).

W swej pracy naukowo-badawczej miałem niejednokrotnie okazję i zaszczyt współpracować z doktorem Maćkowiakiem. Między innymi wspólnie (oraz z Jerzym Dziewirskim) opracowaliśmy monografię 5 Pułku Ułanów Zasławskich, a następnie publikację pt. *Polskie państwo podziemne i operacja «Burza» w ostrołęckim obwodzie AK oraz powiat ostrołęcki w pierwszych latach powojennych*. Dane mi było także kilkakrotnie recenzować jego prace oraz pisać przedmowy, m.in. do książki *Historia i tradycje 5 Pułku Ułanów*, której fragment przytaczam: „Pisząc o niewątpliwych walorach publikacji, nie można nie odnieść się do osoby autora. Henryk Maćkowiak jak nikt inny był predysponowany do jej napisania. Długoletni, zasłużony nauczyciel i wychowawca, działacz harcerski i kombatancki, który doskonale wie o tym, że «Takie będą Rzeczypospolite, jakie ich młodzieży chowanie». Należy więc młodemu dostarczyć jak najwięcej jak najlepszych wzorców wychowawczych. Jest to szczególnie ważne w obecnych czasach, kiedy upadło wiele dotychczasowych wzorców, a nie ukształtowały się jeszcze nowe. Historia 5 Pułku dostarcza ich bardzo wiele i budzi patriotyczne refleksje, sprzyjając równocześnie jednoczeniu się lokalnej społeczności. Autor publikacji posiada także właściwe przygotowanie merytoryczne, jako doktor historii o bogatym dorobku wydawniczym i publicystycznym ma głęboką wiedzę i umiejętność jej przenoszenia na karty książki. Powstała więc publikacja głęboka w treści i atrakcyjna w odbiorze. Polecam ją z tym większym przekonaniem i satysfakcją, iż z autorem łączą mnie długoletnie związki służbowe i koleżeńskie ugruntowane społecznym działaniem w Kole Przyjaciół 5 Pułku Ułanów”. Doktor Maćkowiak publikował także swe artykuły w czasopismach naukowych, m.in. „Studiach Łomżyńskich” i „Zeszytach Naukowych OTN”, wchodził też w skład zespołu redakcyjnego tego periodyku.

Prace badawcze H. Maćkowiaka cechuje duża dociekliwość, obiektywizm i staranność, a równocześnie przystępność językowa, co sprawia, że jest czytany zarówno przez profesjonalnych badaczy, jak też masowych odbiorców, w tym w znacznym stopniu dzieci i młodzież. Nadmienić należy, że owe opracowania wymagające dogłębnych kwerend naukowych powstały w Ostrołęce, gdzie nie ma żadnego archiwum ani uczelni o profilu humanistycznym, czy też tego kierunku studiów, gdzie dość

skromne, w porównaniu chociażby z takimi naszymi sąsiadami jak Warszawa, Białystok i Olsztyn, jest środowisko naukowe.

Aktualnie mimo podeszłego wieku i nie najlepszego stanu zdrowia H. Maćkowiak zachowuje aktywność naukową. Interesuje się naukowymi publikacjami historycznymi, szczególnie związanymi z regionem, bierze udział (aczkolwiek coraz rzadziej) w różnorodnych uroczystościach, np. 25-lecia OTN czy też 50-lecia ZSZ Nr 2. Nie tak dawno, bo dwa lata temu, ukazała się jego ostatnia (na razie) publikacja o Armii Krajowej. Mamy nadzieję, że jeszcze nieraz będziemy mieli możliwość spotkać się z panem doktorem, powspominać jego dokonania i podyskutować, nie tylko zresztą o historii.